

Historia Kościoła katolickiego na Islandii na podstawie publikacji w czasopiśmie „Misje Katolickie”

Streszczenie: Wydawane przez polskich jezuitów czasopismo „Misje Katolickie” było na przełomie XIX i XX wieku jednym z ważniejszych periodyków misyjnych dostarczających informacji na temat dzieła misyjnego Kościoła. Publikowane artykuły przybliżyły również postępy pracy misyjnej na Islandii. Kraj ten leżący w strefie dominacji wspólnot chrześcijańskich powstałych w wyniku reformacji był na przełomie XIX i XX wieku terenem misyjnym. Na przestrzeni 50 lat pojawiło się na łamach jezuickiego czasopisma blisko 20 różnej długości tekstów mówiących o historii chrześcijaństwa w tym kraju. Na ich podstawie można bardzo skrótowo przedstawić historię Kościoła katolickiego na Islandii. Nie jest to wyczerpujący i usystematyzowany wykład, ale raczej dostarczenie ówczesnemu polskiemu czytelnikowi podstawowych informacji o najważniejszych jej wydarzeniach i postaciach. Artykuł stanowi także prezentację tekstów mogących stanowić pomoc dla zajmujących się obecnie tym tematem. Lektura tych publikacji może zainspirować do dalszych poszukiwań i opracowań służących przybliżeniu historii Kościoła katolickiego w tym kraju.

Słowa kluczowe: „Misje Katolickie”, misje, Islandia, katolicyzm na Islandii, reformacja.

History of the Catholic Church in the Iceland Based on the Publication in the Journal “Catholic Missions”

Abstract: At the turn of the 19th and 20th centuries, the journal “Catholic Missions” published by the Jesuits was one of the key missionary periods providing information on the missionary tasks of the Church. The published articles also presented the progress of the mission work on Iceland. Over 50 years of history, nearly 20 different origins of texts about history of Christianity in Iceland was published. On them you can very briefly have a situation of Catholicism in Iceland. It is not a comprehensive and structured lectur, but rather a basic information for the polish reader about the most important events and people. Reading and referring to these publications may encourage further reserch and study of the history of the Catholic Church in Iceland.

Keywords: “Catholic Missions”, missions, Iceland, Catholicism in Iceland, Reformation.

Wprowadzenie

Islandia stanowi oddalony od kontynentu europejskiego skrawek lądu, który mimo swej peryferyjności potrafi wzbudzać zainteresowanie. Dzieje się tak najpierw z powodu turystycznej atrakcyjności tej północnoatlantyckiej wyspy. Islandia jawi się także jako najmniej zmieniony rezerwat budzący wielkie emocje i zainteresowanie świata wikingów. Dla niektórych nacji jest to także kierunek współczesnej emigracji ekonomicznej. Jest to również bardzo żywotna i interesująca część Kościoła katolickiego. Wiedza i publikacje na temat dziejów tego Kościoła lokalnego są raczej skromne i cząstkowe. Warto również odnotować polskie akcenty tej historii. Historia Kościoła na Islandii oczekuje ciągle gruntownego zbadania i przybliżenia polskiemu czytelnikowi.

Artykuł prezentuje historię Kościoła katolickiego na Islandii opisaną na podstawie publikacji, które ukazały się na łamach przedwojennego czasopisma misyjnego „Misje Katolickie”. Był to miesięcznik popularnonaukowy, który ukazywał się staraniem ojców jezuitów najpierw w Krakowie (1882-1936), a potem w Warszawie (1936-1939). Stanowił ważne źródło wiedzy dotyczącej misji i misjologii. Publikowano w nim dokumenty papieskie, artykuły historyczne, relacje z placówek misyjnych, listy misjonarzy, nekrologi, informacje ze świata misji i recenzje publikacji misjologicznych (Kaleta 2001, 60-61. 103-106).

Choć czasopismo koncentrowało się na terenach misyjnych Afryki i Azji, to udostępniało swe łamy także wiadomościom z innych terenów, które w II połowie XIX wieku i w I połowie wieku XX były obszarami działalności misyjnej. Tak było również w przypadku Islandii. Publikacje jezuickiego miesięcznika przybliżają polskiemu czytelnikowi także ten rejon świata. Czytelnik „Misji Katolickich” znajdzie w nich charakterystykę Islandii, opis jej sytuacji politycznej, demograficznej, ekonomicznej i kulturowej. Są to informacje w większości dość pobieżne, ale wystarczające dla minimalnego poznania tego odległego i „egzotycznego” kraju (Dubillot 1908, 322-323; Svensson 1916, 217-223; Svensson 1914-1915a, 278-282; Svensson 1914-1915b, 308-309; Svensson 1914-1915c, 327-330).

Na ich podstawie można także w sposób bardzo skrócony i uproszczony odtworzyć najważniejsze momenty, okresy i postaci historii Kościoła katolickiego na tej podbiegunowej wyspie.

1. Odkrycie i zasiedlenie Islandii

Mówiąc o odkryciu i początkach zasiedlenia Islandii wskazujemy jednocześnie na obecność na niej chrześcijaństwa, bowiem pierwszymi jej mieszkańcami mieli być mnisi, którzy dotarli tu pod koniec VIII w. w ramach poszukiwań miejsc na swe pustelnie podejmowanych w myśl idei peregrinatio pro amore Christi. Mówi się w odniesieniu do tego czasu o licznych osadach mnichów irlandzkich i osadników szkockich. Ich obecność została

jednak przerwana wraz z przybyciem osadników pochodzących ze Skandynawii, głównie z Norwegii. Nowi przybysze, i bardzo szybko, jedyni jej mieszkańcy przynieśli ze sobą własną kulturę i religię. Historia migracji norweskiej spowodowana między innymi postępującym procesem umacniania władzy monarszej w Norwegii legła u początków narodu islandzkiego. Przejmowanie panowania na północnoatlantyckiej wyspie przez przybyszów ze Skandynawii wiązało się z całkowitym, choć trudnym do zrekonstruowania wyrugowaniem pierwocin chrześcijaństwa związanych z osadnikami irlandzkimi. Proces zaludniania Islandii został utrwalony w postaci silnej tradycji ustnej oraz spisanej historii zasiedlenia wyspy. Napływ migrantów skandynawskich spowodował również umocnienie się religii pogańskiej na Islandii (Dubillot 1908, 319; Misja 1886, 200-201). Pierwsze pokolenia Islandczyków miały swój własny panteon i z zaangażowaniem oddawały cześć nordyckim bóstwom Thorowi, Odynowi i Frei (Kronika 1924, 345).

2. Początki misji chrześcijańskich i przyjęcie chrześcijaństwa

Pod koniec X w. na Islandię przybyli pierwsi misjonarze. Byli to saksońscy biskupi-misjonarze Fryderyk i Tangbrand. Towarzyszył im również Islandczyk Stefner. W 981 r. rozpoczęli oni, mając do współpracy grupę katechistów, akcję ewangelizacyjną wśród mieszkańców Islandii. Po pewnym czasie udało się pozyskać niektórych z nich dla Ewangelii. Jednak niewielkie postępy pracy misyjnej poczynione przez pierwszych misjonarzy, ocenione krytycznie przez biskupa Tangbranda skłoniły go do udania się w poszukiwaniu pomocy do Norwegii i oddanie misji na Islandii pod protektorat króla Olafa. Zasłużony dla ewangelizacji krajów nordyckich monarcha zatrzymał w charakterze zakładników członków niektórych rodów islandzkich bawiących na dworze norweskim. Na Islandię wysłał jednocześnie dwóch Islandczyków – Gizura i Hialtego, którzy byli już chrześcijanami, by wywarli wpływ na swych rodaków. Gizur i Hialti przybyli na Islandię w towarzystwie kapłana Thormodra, by wziąć udział w obradach islandzkiego parlamentu Althingu, który zbierał się co roku, w czerwcu, w dolinie Thingvellir. Na obrady islandzkiego parlamentu składały się sprawy legislacyjne, sądowe, ale także handlowe oraz wydarzenia o charakterze kulturalnym. Jednym z elementów ewangelizacyjnych wykorzystanych przez Gizura i Hialtego dla prezentacji nowej religii była Msza św. sprawowana przez Thormodra. Jej przepych, powaga i dostojeństwo miały być atutem w konfrontacji ze stronnictwem pogańskim, które widziało w obecności przedstawicieli nowej, obcej religii zagrożenie dla swej pozycji. W obradach Althingu znalazł się jednak moment, w którym chrześcijańscy neofici mogli bez przeszkód zaprezentować podstawy i najważniejsze zasady nowej religii. Obecne w trakcie obrad stronnictwo chrześcijańskie ostatecznie oddało siebie oraz sprawę przyjęcia nowej religii arbitrażowi Thorgeira, który był znawcą ówczesnego, przekazywanego ustnie, prawa islandzkiego. Poprosił on o czas do namysłu i rozważenia kwestii przyjęcia

religii chrześcijańskiej przez Islandczyków. W czasie dwudniowego oczekiwania na werdykt każde ze stronnictw próbowało pozyskać jak największą liczbę zwolenników swego stanowiska. Zwolennicy religii pogańskiej złożyli nawet ofiarę z ośmiu osób. W odpowiedzi na co Gizur i Hialti zadeklarowali, że oni również składają w ofierze swoje życie, przy czym ich ofiara miała sprowadzać się do życia wiernego przykazaniom Dekalogu i nauce Ewangelii. Ostatecznie, po upływie oznaczonego czasu Thorgeir, zajmując miejsce na „skale prawa” przedstawił racje za przyjęciem nowej religii, argumentując to potrzebą zachowania jedności, którą gwarantowało chrześcijaństwo. Przyjęcie nowej religii miało zapewnić, jego zdaniem, jedność i pomyślność krajowi, oraz wejście w krąg cywilizacji chrześcijańskiej, która stwarzała większą szansę rozwoju niż pozostawanie w kręgu religii pogańskich. Przyjęcie chrześcijaństwa dokonało się więc decyzją Althingu, islandzkiego parlamentu. Miało to miejsce w 1000 r. Skutkiem przyjętej uchwały obecni na niej reprezentanci poszczególnych regionów przyjęli chrzest. A po powrocie do swoich wspólnot lokalnych stali się rzecznikami nowej religii. Od tego momentu akcja chrystianizacji postępowała sprawnie i owocnie (Dubillot 1908, 319).

3. Rozwój chrześcijaństwa na Islandii

Decyzja podjęta przez Althing rozpoczęła zorganizowaną akcję ewangelizacyjną i proces zakorzeniania się chrześcijaństwa w tym kraju. Misjonarze, którzy podjęli akcję ewangelizacyjną, byli cudzoziemcami. Wśród nich wymienia się m. in. Rudolfa z Rouen. Po pół wieku Islandia otrzymała swego pierwszego rodzimego biskupa. 26 maja 1056 r., w dzień Zielonych Świątek, przedstawiciel jednego rodów islandzkich, Isleifur, za pozwoleniem papieża Wiktora II, został konsekrowany przez Adalberta, biskupa Bremy na pierwszego biskupa Islandii. Jednocześnie na południu wyspy, w Skalhólt powstało pierwsze biskupstwo dla tego kraju. W stolicy biskupiej działała szkoła, którą kończyły ówczesne elity narodu islandzkiego. Absolwentem tej szkoły był m. in. Jón Ogmuradson, który został pierwszym biskupem Hólar, powstałego w 1106 r. biskupstwa dla północnej części wyspy. Ogmuradson był fundatorem klasztoru benedyktynów w Thingegrar założonego w 1133 r. (Dubillot 1908, 319).

Czas po przyjęciu chrześcijaństwa i włączenia w krąg cywilizacji zachodniej był okresem rozwoju kulturalnego Islandii. W życiu politycznym Islandia do połowy XIII w. była całkowicie niezależna i przeżywała czasy swej świetności. Mimo znacznego oddalenia od kontynentalnej Europy kraj ten uczestniczył i korzystał z ówczesnych dobrodziejstw cywilizacyjnych na polu nauki, sztuki i literatury. Islandzcy poeci i historycy opiewali i utrwaliли bohaterskie dzieje swoich protoplastów i przodków, pozostawili cywilizacji europejskiej „Eddę”, oraz „Sagi” stanowiące perłę literatury skandynawskiej. Na uwagę zasługuje również dzieło „Islendingabók” katolickiego księdza Ariego uznawanego za ojca historiografii islandzkiej. Olbrzymią wartością dla poznania początków historii Islandii,

jej zasiedlania oraz całej ówczesnej kultury ma „Landnamabók”. Islandczycy utrzymywali kontakty z Grenlandią i już kilkaset lat przed Kolumbem eksplorowali północno-wschodnie wybrzeże Ameryki Północnej. W 1262 r. sami poddali się pod berło króla norweskiego i ta zależność przeszła z czasem w zależność od korony duńskiej. To polityczne podporządkowanie utrzymało się aż do początków XX w. (Misja 1886, 200; Kronika 1924, 345).

W ten sposób obecność Kościoła katolickiego na tej wyspie na przestrzeni zaledwie jednego stulecia wywarła swój ogromny i niezwykle pozytywny wpływ, zapewniając Islandii poczesne miejsce pośród narodów Europy, będąc ważnym czynnikiem postępu cywilizacyjnego. Katolicyzm wyznawany przez Islandczyków utrzymywał ich w strefie oddziaływania krajów Europy Zachodniej, z którymi utrzymywali oni wielowymiarowe relacje. Islandzki episkopat i duchowieństwo utrzymywały ożywione kontakty ze stolicą chrześcijaństwa - Rzymem. Bliskie kontakty łączyły je również ze stolicą arcybiskupią w Trondheim w Norwegii, a przez nią z innymi krajami europejskimi. Wielu duchownych islandzkich, zasiadających później na stolicach biskupich w Skalhólt i Hólar, zdobywało wykształcenie na uniwersytecie w Paryżu (Kronika 1924, 345; Dubillot 1908, 319).

Charakteryzując islandzki katolicyzm tego okresu trzeba najpierw wskazać na nabożeństwo do świętego Krzyża. Centralnym miejscem tego kultu i miejscem licznych pielgrzymek był Kaldorn, w diecezji Skalhólt. Znajdował się tam duży krzyż zawierający prawdopodobnie relikwie świętego Krzyża. Liturgiczna uroczystość Podwyższenia Krzyża Świętego gromadziła w tym miejscu rzesze pielgrzymów ze wszystkich części wyspy. Drugim rysem charakteryzującym katolicyzm islandzki pierwszych stuleci był kult maryjny. Znanym i popularnym miejscem pielgrzymkowym było sanktuarium w Hofstand, które gromadziło rzesze wiernych. Przywiązanie wiernych do Matki Bożej potwierdzają liczne modlitwy i hymny ku Jej czci (Dubillot 1908, 319).

Jedna z zachowanych modlitw brzmi: „*O moja Pani, święta Maryjo, powierzam Ci moją duszę i moje ciało. Oddaję się pod twoją szczególną opiekę i liczę na Twoje miłosierdzie na dziś, przez wszystkie dni życia mojego i w godzinę mej śmierci. Polecam ci wszystkie moje potrzeby i koniec mego życia. Przez Twoje święte orędownictwo, przez twe chwalebne zasługi błagam Cię o łaskę, abym wszelkie moje uczynki zaczynał i kończył wedle Twej świętej woli i Twojego Syna. Amen*”. (Dubillot 1908, 319-320) Według przekazów islandzkie matki przy kołyskach swych dzieci miały śpiewać: „*Śpij moje kochanie, śpij. Oby Najświętsza Panna, tak miłosierna i wszystko od Boga otrzymująca święta Maryja, była ci laskawą. Jest Ona lepszą, jak najdroższe złoto. Na każdym miejscu, gdzie żyć będziesz, bądź kołysany i błogosławiony przez Boga i Ducha Świętego*” (Dubillot 1908, 320).

Pobożność maryjna potwierdzona była obecnością około 150 kościołów pod wezwaniem Matki Bożej. Wątki maryjne były żywo obecne w twórczości islandzkich poetów i malarzy. Ten rys chrześcijaństwa islandzkiego podkreślali nawet badacze protestancy (Kronika 1924, 345).

Przejawem żywotności islandzkiego chrześcijaństwa było także życie monastyczne. W okresie od przyjęcia chrześcijaństwa do połowy XVI w. miało powstać na Islandii około

pięćdziesięciu klasztorów benedyktyńskich męskich i żeńskich, a także klasztory o regule augustiańskiej. Stanowiły one ważne ośrodki pracy ewangelizacyjnej krzewiące prawdy wiary i zasady moralne wśród ludu, odgrywając również rolę centrów nauki i sztuki. Obecność zakonów na Islandii już w XII w. postawiła naród islandzki wśród najbardziej cywilizowanych narodów Europy (Kronika 1924, 345).

Do połowy XVI w., czyli do zwycięstwa reformacji Kościół islandzki trwał wiernie w jedności ze Stolicą Apostolską a na jego czele stało w sumie 52 biskupów Hólar i Skalhólt (Kronika 1924, 345)

4. Początki i zwycięstwo reformacji

Idee reformacji dotarły na Islandię w połowie XVI w. Jako pierwsze uległo im biskupstwo w Skalhólt. Ostatni katolicki biskup tej diecezji Ogmunder Pálsson, mimo podeszłego wieku wytrwale bronił doktryny katolickiej. Jego przeciwnikiem okazał się jednak m. in. jego sufragan Gizur Einarson, oddany naukom Lutra i zaangażowany w ich szerzenie. Sędziwy biskup trwał w wierności Stolicy Apostolskiej, musiał jednak ostatecznie, pod naciskiem duńskim, opuścić swoją stolicę biskupią i zmarł na wygnaniu w Danii, lub według innych źródeł w Niemczech. Jego miejsce zajął wówczas, już bez przeszkód, Gizur Einarson podporządkowując diecezję w Skalhólt przywódcom protestantyzmu i uzależniając ją jeszcze mocniej od władz duńskich (Misja 1886, 202-203; Dubillot 1908, 320).

Dłuższy, bardziej dramatyczny i krwawy był opór katolików północnej części kraju, którą obejmowało biskupstwo w Hólar. Jej organizatorem, przywódcą i symbolem był biskup Jón Arason. Jego postawa i wierność Stolicy Apostolskiej stawia go wśród obrońców katolicyzmu na wyspie oraz jako jednego z ważniejszych przywódców i obrońców narodowej niezależności. Odpór dawany nowym nurtom chrześcijaństwa połączył on z wielką troską o swych wiernych, a także obroną politycznej i kulturowej niezależności od królestwa duńskiego. Prowadził korespondencję z papieżem Pawłem III, którego zapewniał o swym przywiązaniu i wierności Stolicy Apostolskiej (Dubillot 1908, 320).

O uznaniu i szacunku, jakim darzył ostatniego biskupa Hólar biskup Rzymu, świadczą słowa papieskiego listu: *„Czcigodny bracie! Pozdrowienie i błogosławieństwo apostolskie! Otrzymałszy twój list z miesiąca sierpnia roku zeszłego, tak pełen wiary wobec Boga, czci i poddania wobec Nas i Stolicy Apostolskiej. Wyrażamy Ci w Imię Boga zbawiciela naszego podziękowanie Nasze i zachęcamy Cię do wytrwania wraz z twoim ludem w tym nadal. Tym sposobem staniesz się godnym pochwał ludzi na tej ziemi i zasłużysz u Pana Boga na życie wieczne w niebie. Co się tyczy daniny św. Piotra, która zachowujesz przy sobie, miło nam będzie, gdy nią najlepiej rozporządzisz na korzyść biednych, którzy ci się wydają najpotrzebniejsi. Bądź pewien, że nie przestaniemy z pomocą Bożą czynić wszystkiego dla ciebie, co tylko zdołamy”* (Dubillot 1908, 320).

Postawa biskupa Jóna Arasona spotkała się z poparciem jego wiernych, którzy zorganizowali i podjęli zbrojny opór przeciwko narzucanej przez króla duńskiego Chrystiana II kolejnej formie podporządkowania narodu islandzkiego. Ostatni katolicki biskup Hólar okazał się niezłomny w swej postawie, odrzucił propozycje wyparcia się katolicyzmu, został schwytyany i ścięty. Miało to miejsce 7 listopada 1550 r. Data ta stanowi koniec okresu niezwykle płodnej i żywotnej obecności katolicyzmu na Islandii. Wkrótce rozpoczęły się też prześladowania pozostałego jeszcze na wyspie duchowieństwa katolickiego, które zakończyły się całkowitym zwycięstwem protestantyzmu. Położyło to, na przeszło trzysta lat, kres obecności Kościoła katolickiego na Islandii (Dubillot 1908, 320; Kronika 1924, 346-347; Misja 1886, 203)

5. Powrót katolicyzmu na Islandię

Początki XIX-wiecznych misji katolickich na Islandii i odrodzenie się tu Kościoła katolickiego należy łączyć z akcją misyjną podjętą w ramach Prefektury Północnych Krajów Biegunowych. Początki tej inicjatywy i działalności sięgają 8 grudnia 1854 r. W tym dniu papież Pius IX zaaprobował projekt poświęcenia Matce Bożej krajów położonych najdalej na północ i udzielił pozwolenia i błogosławieństwa dla wysiłków ewangelizacyjnych w krajach niegdyś katolickich, a wówczas zdominowanych przez kościoły protestanckie. Prefektura objęła swym działaniem Islandię, Grenlandię, Wyspy Owcze, Szetlandy, Orkady, Laponię oraz najdalej na północ położone tereny Ameryki Północnej. W pracy misyjnej na tym obszarze nawiązywano do działalności św. Ansgara, który uznawany był za apostoła Skandynawii. Oddziaływanie ewangelizacyjne na Islandii pochodziło głównie z terenów Danii, która podporządkowała ten kraj politycznie i kulturowo. (Misja 1886, 199-200)

Dzięki staraniom zaangażowanych w tę strukturę duchownym, w 1857 r., po trzydziestu latach nieobecności pojawili się na Islandii katolicy księża. Byli to ks. Bernard i ks. Odenino (Misja północnych krajów biegunowych (ciąg dalszy) 1887, 23). Ksiądz Bernard urodził się w 1822 r. Należał do Kongregacji Misjonarzy Najświętszej Maryi Panny z La Salette, któremu Stolica Apostolska powierzyła ewangelizację krajów północy Europy. Po przyjęciu święceń kapłańskich pracował najpierw jako wikariusz i proboszcz w diecezji Reims. W 1856 r. przybył do Laponii, a rok później na Islandię. Następnie przebywał w Szkocji, gdzie otrzymał nominację na prefekta apostolskiego Norwegii i Laponii. W latach 1865-1886 przebywał w Danii. Po trzydziestu latach pracy w Skandynawii powrócił do Francji, gdzie zmarł nagle w 1896 r., w wieku 74 lat (Nekrologia 1896, 112).

Drugim kapłanem był ks. Odenino, który jednak wkrótce zmarł. W jego miejsce, 13 maja 1858 r. na Islandię przybył drugi francuski misjonarz, ks. Baudoin. Francuscy misjonarze pracowali najpierw w Grundarfjordur, wspierani przez ich rodaka pana Allenou, zajmującego się rybołówstwem. Tam wybudowali swą pierwszą kaplicę. W 1859 r. udało im się nabyć

niewielką farmę na terenie Reykjavíku. Początki obecności misjonarzy w stolicy kraju rokowały dobrze. Ks. Bernard został zatrudniony jako nauczyciel języka francuskiego przez jedną z rodzin. Spotkał się on również z życzliwym przyjęciem ze strony protestanckiego biskupa Reykjavíku. Dość szybko jednak luterkański hierarcha rozpoczął kampanię przeciwko katolickim duchownym. Ukazała się broszura oraz artykuły prasowe, które dyskredytowały „papistów”, ostrzegały mieszkańców miasta przed ich działalnością i utrudniały ich pobyt na Islandii. Doszło nawet do procesu, w którym misjonarze zostali oskarżeni o nielegalny zakup farmy i bezprawne wybudowanie kaplicy. W międzyczasie ks. Bernard został ustanowiony prefektem apostolskim i opuścił wyspę (Misja 1887, 23).

Po wyjeździe ks. Bernarda jedynym katolickim duchownym na Islandii był ks. Baudoin. Przez pewien czas przebywał w stolicy kraju, potem musiał ją opuścić i zamieszkał w Akureyri, na północy wyspy. Przeciągający się proces wytoczony misjonarzom został zakończony w 1874 r., gdy weszła w życie nowa konstytucja islandzka gwarantująca wolność religii. Ksiądz Baudoin nie mógł jednak cieszyć się owocami swego pełnego poświęcenia trwania na wyspie ognia i śniegu. Powrócił do Francji, gdzie zmarł w 1876 r. Warto jednak wspomnieć o jego zasługach i podkreślić zaangażowanie misyjne. Będąc jedynym księdzem katolickim na Islandii przez blisko 10 lat poznał język i kulturę Islandczyków, zaskarbiając sobie ich sympatię i szacunek. Udało mu się również opublikować dzieło apologetyczne zatytułowane „Objaśnienie wiary Kościoła katolickiego w artykułach różniących się od nauki protestanckiej”. Do 1874 r. przewodniczył nabożeństwom w kaplicy w Reykjavíku. Podejmował śmiało polemikę z publicystami protestanckimi, wykazując się przy tym dobrą znajomością miejscowego języka i kultury. Udało mu się również pozyskać przychyłność dla katolicyzmu islandzkiego senatora Einara Asmundsona, którego syn Gunar Einarson przyjął w Kopenhadze wiarę katolicką i był przez pewien czas jedynym katolikiem na Islandii. Ksiądz Baudoin zaprzyjaźnił się również w Akureyri z pewną wdową, której synowie zostali wysłani do Danii, a następnie Francji i wstąpili do zakonu jezuitów. Zasadą ks. Baudoina było również „oswojenie” Islandczyków z katolicyzmem, który był dotychczas przedstawiany jako zagrożenie nie tylko dla protestantyzmu, ale i całej kultury narodowej Islandii. Światłe, mądre i odpowiedzialne świadectwo oraz publikacje francuskiego księdza ukazywały katolicyzm w bardziej pozytywnym świetle. Jego śmierć na kilka lat przerwała akcję misyjną na Islandii, ale jego obecność nie pozostała bezowocna (Misja 1887, 24-26; Kronika 1924, 347)

6. Próba działalności misyjnej z 1883 r.

W 1883 r. na życzenie prefekta apostolskiego Danii, bp. Grüdera, któremu podlegały tereny Islandii, na wyspę przybyło dwóch jezuitów. Byli to o. Aleksander Baumgartner i o. Albert de Greyer. Ich zamiarem nie było jednak objęcie na stałe istniejącej ciągle w Reykjavíku misji, a jedynie posługa wśród pracujących sezonowo na Islandii francuskich

rybaków. Najpierw spotkali się oni z nielicznymi wiernymi na Wyspach Owczych, a 25 lipca 1883 r. przybyli na Islandię. Gdy się tam zjawili, francuscy rybacy opuścili już Reykjavik, a dowódca francuskiego okrętu wojennego nie wyraził zgody na ich obecność i posługę wśród marynarzy. Skłoniło to misjonarzy do odnalezienia i zamieszkania w dawnej misji ks. Bernarda i ks. Baudoina. Ku zaskoczeniu jezuitów stan farmy zakupionej przez ich francuskich poprzedników był dobry, a władze islandzkie nie czyniły żadnych przeszkód dla duszpasterskiej działalności zakonników. Misjonarze dość aktywnie wykorzystali czas i zaistniałe możliwości składając wiele wizyt mieszkańcom Reykjaviku i nawiązując z nimi dobre relacje, pełniąc posługę sakramentalną wśród przebywających tam obcokrajowców. Odprawiane nabożeństwa cieszyły się dużym zainteresowaniem ze strony mieszkańców stolicy Islandii. Trzymiesięczna obecność i działalność misjonarzy spotkały się z odczuwalną przychylnością ze strony luteranów. Ważnym środkiem ich oddziaływania misyjnego było piękno sprawowanej liturgii. Ojcowie jezuitów widzieli podatny grunt dla dalszej działalności ewangelizacyjnej na tym terenie, ale ich obecność na wyspie była przewidziana jako krótka posługa duszpasterska, a nie dłuższa obecność misyjna w tym kraju (Misja 1887, 26-28; Dubillot 1908, 321; Wiadomości 1896, 25).

7. Odnowienie misji islandzkiej w 1895 r.

Reaktywacja misji w Reykjaviku nastąpiła na życzenie papieża Leona XIII i została zlecona Kościołowi w Danii. Od 1892 r. Dania i Islandia stanowiły odrębny wikariat apostolski. Bazą dla działalności misyjnej na Islandii miała być, będąca ciągle w posiadaniu Kościoła katolickiego, placówka założona przez księży Bernarda i Baudoina. (Wiadomości bieżące z misji. Islandia 1895, 305-306; Kronika misyjna. Islandia 1924, 347; Wiadomości bieżące z misji. Islandia 1896, 25) W tym czasie na Islandii mieszkała zaledwie jedna katolicka rodzina (Gunar Einarson). Corocznie misja duńska starała się wysłać duchownego, który miał sprawować podstawową posługę duszpasterską, głównie wśród mieszkających tam cudzoziemców. W 1895 r. w takim celu udał się do Islandii o. Svensson, jezuita, jeden z pierwszych Islandczyków wyświęcony na kapłana. Odwiedził on przebywających tam marynarzy i rybaków francuskich. Z niepokojem odnotował także obecność trądu wśród mieszkańców Reykjaviku, co jeszcze bardziej domagało się posłania tam misjonarzy katolickich. Według jego relacji było ich w stolicy kraju około 400 (Wiadomości 1896, 194).

21 grudnia 1895 r. wikariusz apostolski Danii, bp Johannes von Euch donosił w swym liście, iż w pierwszą niedzielę adwentu tego roku po raz pierwszy po przerwie spowodowanej nieobecnością kapłana odprawiona została Msza św. Jako baza reaktywowanej placówki misyjnej służyła farma zakupiona przez francuskich misjonarzy, na której znajdowała uboga kapliczka służąca do sprawowania kultu. Hierarcha odnotowywał i podkreślał życzliwe przyjęcie, z jakim spotkali się misjonarze z Danii. Podzielając spostrzeżenia o. Svenssona,

widzieli oni ogromną potrzebę opieki nad trędowatymi, co miało stanowić jedną z form pracy misyjnej odradzającej się placówki. Już wtedy mówiło się o planach budowy szpitala. Propozycja opieki medycznej oferowanej przez misjonarzy miała między innymi służyć wyeliminowaniu uprzedzeń, z jakimi spotykał się katolicyzm. Biskup wskazywał także na obecność sióstr zakonnych, które gotowe były podjąć pracę wśród trędowatych z Islandii w ramach posługi misyjnej. Poważnym wyzwaniem dla realizacji planów misyjnych w Reykjavíku był brak środków finansowych. (Wiadomości bieżące z misji. Europa-Islandia 1896, 82) Mimo tych wyzwań i trudności praca misyjna na Islandii była realnie i poważnie podejmowanym kierunkiem działalności ewangelizacyjnej Kościoła katolickiego.

8. Postępy pracy misyjnej na Islandii w początkach XX wieku

Już po kilku latach widać było postępy i owoce misyjnego zaangażowania. W 1902 r. otworzono w Reykjavíku szpital posiadający 50 łóżek. Posługiwały w nim siostry św. Józefa z Chambery. Sprawowały one opiekę nad chorymi marynarzami i rybakami, ale planowały powiększyć placówkę i wyjść z pomocą medyczną do szerszego grona potrzebujących, obejmować troską chorych na tyfus. W 1906 r. w stolicy kraju funkcjonowała szkoła, w której nauki pobierało 62 uczniów. W dużej części były to dzieci z rodzin protestanckich. Zgłaszających się i potrzebujących edukacji było znacznie więcej, ale niedostateczna ilość miejsca nie pozwalała na wzrost liczby przyjmowanych uczniów (Wiadomości 1907, 169).

Znaczne ożywienie działalności misyjnej i kolejne jej owoce nastąpiły wraz z przybyciem na wyspę Martina Meulenberg, który został pierwszym administratorem apostolskim Islandii. M. Meulenberg urodził się w 1872 r. w Hillensbergu. Po otrzymaniu święceń kapłańskich w zgromadzeniu marystów pracował najpierw w Schimmert. W 1901 r. wyjechał do pracy misyjnej w Danii, a w 1903 r. przybył na Islandię. Zastał tu wówczas jedynie czterech katolików. Po 20 latach pracy liczba ta zwiększyła się do około stu, z których większość mieszkała w stolicy kraju. 8 czerwca 1923 r., w trakcie podróży na Islandię kardynał Willem van Rossum ustanowił go prefektem apostolskim tego kraju. Swoim zaangażowaniem w pracy misyjnej oraz postawą w kontaktach z ludźmi M. Meulenberg zyskał sobie dość szybko wielki szacunek i powszechną sympatię mieszkańców Islandii. Pozwalało to na podejmowanie różnych inicjatyw i prac dla rozwoju Kościoła katolickiego w tym kraju (Kronika 1924, 347).

W tym czasie kładziono duży nacisk i przywiązywano dużą wagę do dwóch sfer ewangelizacyjnego oddziaływania misjonarzy katolickich na Islandii. Pierwszy to organizacja i prowadzenie szkół. W 1908 r. do misyjnej szkoły w Reykjavíku uczęszczało 60 uczniów. Były to w zdecydowanej większości dzieci z rodzin protestanckich. Zainteresowanie tą formą edukacji przewyższało ówczesne możliwości lokalowe i organizacyjne katolickich misjonarzy. W poszczególnych klasach uczono m. in. języków: francuskiego, duńskiego

i niemieckiego, a także sztuk pięknych i katechizmu. W teorii i praktyce misyjnej prowadzenie szkoły odgrywało bardzo ważną rolę w życiu misji islandzkiej. Misjonarze, zajmując się dziećmi, nawiązywali kontakt z rodzicami, ukazywali pozytywny obraz duchowieństwa katolickiego, niwelowali uprzedzenia wobec katolicyzmu, które były pokłosiem funkcjonujących stereotypów powielanych m. in. przez większość pastorów luteranckich. Istniejące uprzedzenia stanowiły często przeszkodę dla przyjmowania katolicyzmu (Dubillot 1908, 321).

Drugim filarem działalności misyjnej było organizowanie i świadczenie pomocy medycznej. W 1908 r. siostry św. Józefa z Chambéry prowadziły szpital dla 60 pacjentów. Mimo spotykanych trudności i krzywdzących uprzedzeń przyjmowały one do swej placówki wszystkich chorych, bez względu na ich przynależność wyznaniową. Byli to nie tylko obcokrajowcy, ale także Islandczycy (Dubillot 1908, 321).

Ostrożność w podejściu do katolicyzmu i ewentualnych konwersji wynikała nie tylko z negatywnej kampanii, której autorami byli biskupi i pastory luteranccy, ale także z innych przesłanek. Przyjęcie katolicyzmu łączyło się z porzuceniem własnej tradycji religijnej oraz całej kultury rozumianej jako jedność luteranizmu i patriotyzmu. Konwersja była więc aktem wielkiej odwagi i pociągała za sobą niekiedy bardzo bolesne konsekwencje. Tym niemniej w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku katolicyzm zdecydowało się przyjąć kilka islandzkich rodzin. Konwersje obejmowały najczęściej ludzi wykształconych i obytych w świecie. Argumentem dla przyjęcia katolicyzmu była dla nich m. in. starannie przygotowana liturgia. Z jednej strony prostota i skromność misyjnego zaplecza, a z drugiej wielkie zaangażowanie i budujący przykład misjonarzy przynosiły pozytywne, choć skromne w porównaniu z wieloma krajami misyjnymi, owoce (Dubillot 1908, 321-322).

W 1924 r. prowadzony przez misjonarzy szpital oferował już sto łóżek, a w szkole zdobywało gruntowną wiedzę 135 uczniów. Misja katolicka na Islandii posiadała wówczas jedną kaplicę domową i kilka nowych kościołów. Owocem pracy misjonarzy były też rodzące się miejscowe powołania kapłańskie i zakonne (Kronika 1924, 347).

Prefekt apostolski M. Meulenberg stał się w Islandii osobą ważną i wpływową. Pozwalało to także na coraz lepsze postrzeganie katolicyzmu w tym kraju i postępy działalności misyjnej. Coraz ważniejszą rolę i miejsce katolicyzmu w życiu społecznym Islandii dało się zauważyć np. podczas wizyty duńskiej pary królewskiej na wyspie w czerwcu 1926 r. Odnotowano wówczas duże zainteresowanie Islandczyków ofertą wychowawczą i edukacyjną proponowaną przez misyjną szkołę katolicką. Liczba zadeklarowanych katolików wynosiła wówczas 150 osób. Prowadzono także prace budowlane w odległym o 10 km miasteczku Hafnarfjordur, gdzie powstawał drugi w Islandii katolicki szpital. W planach była również budowa nowego, dużego kościoła w Reykjavíku, gdyż pierwotna kaplica nie mogła spełniać już swoich funkcji. (Przez pola misyjne. Europa. Islandia 1926, 521) Wynika z tego, że prace misjonarzy na Islandii przynosiły konkretne rezultaty i nastawione były na dalszą działalność.

Potwierdzeniem tego była druga wizyta kardynała W. van Rossuma na Islandii. Przybył on do Reykjavíku 21 lipca 1929 r., by dokonać konsekracji katedry pod wezwaniem Chrystusa Króla. W programie wizyty znalazły się również spotkania z władzami Islandii, co uwiarytelniało wobec nich Kościół katolicki i potwierdzało przyjazne relacje. 25 lipca miała też miejsce konsekracja biskupia M. Meulenbergera i ustanowienie go wikariuszem apostolskim dla Islandii (Przez pola 1929, 474).

28 sierpnia 1935 r. został otwarty w Reykjavíku nowy budynek szpitalny prowadzony przez siostry św. Józefa z Chambery. Czteropiętrowy budynek nowego szpitala był okazały, nowoczesny i posiadał m. in. aparat rentgenowski. W tym samym czasie w Stykkisholmur budowę kolejnego szpitala na wyspie finalizowały siostry franciszkanki misjonarki Maryi. Była to dość licznie obsadzona placówka misyjna, w której pracowało osiem zakonnic i jeden kapłan (Przez pola 1936, 152). Informacje z 1935 r. są ostatnimi, jakie ukazały się na łamach „Misji Katolickich”.

Zakończenie

W latach 1886–1936 tematyka dotycząca Kościoła katolickiego na Islandii pojawiła się kilkanaście razy. Nie są to teksty naukowe, które w wyczerpujący i usystematyzowany sposób przybliżałyby historię katolicyzmu w tej części świata. Nie jest to również systematyczny wykład historii chrześcijaństwa w tym kraju. Drukowane w jezuickim czasopiśmie informacje dotyczące katolicyzmu na Islandii to raczej skrótowy, pobieżny choć wystarczający dla przeciętnego czytelnika kurs historii islandzkiego katolicyzmu. Autorzy tekstów starali się w sposób przystępny przybliżyć dzieje chrześcijaństwa w tym kraju. Trudno wskazać źródła ich wiedzy i jej weryfikację. Z pewnością te szczątkowe niekiedy informacje nie rościły sobie pretensji do uporządkowanego wykładu. Dostarczały one jednak podstawowych i mogących zainteresować polskiego czytelnika informacji z tego odległego zakątka świata. W przypadku wydarzeń relacjonowanych na bieżąco uderza ich lakoniczność i raczej chęć ich zasygnalizowania bez głębszego wyjaśnienia i analizy. Prezentowane teksty zwracały uwagę na misyjny charakter Kościoła na Islandii.

Zestawienie i wskazanie tekstów poświęconych na łamach „Misji Katolickich” historii i sytuacji katolicyzmu na tej północnoatlantyckiej wyspie pozwalają też na bardzo pobieżne, ale przydatne przedstawienie historii Kościoła katolickiego na Islandii. Prezentacja pozwala wskazać najistotniejsze jej punkty, wydarzenia, okresy i osoby. Stanowić może także podstawowy zasób informacji na temat historii tego Kościoła lokalnego i zachętę do dalszych poszukiwań i prezentacji opracowań poświęconych temu zagadnieniu.

Bibliografia

- Dubillot, A. M. 1908. Podróż do Islandii. *Misje Katolickie*, 27(12), 318-323.
- Kaleta, A. 2001. *Polskie katolickie czasopiśmiennictwo misyjne w II Rzeczypospolitej*, Kalisz: PW Wega.
- Kronika misyjna. Islandia. 1924. *Misje Katolickie* 43(11), 345-347.
- Misja północnych krajów biegunowych. 1886. *Misje Katolickie*, 5(7), 199-203.
- Misja północnych krajów biegunowych (ciąg dalszy). 1887. *Misje Katolickie*, 6(1), 23-28.
- Nekrologia. X. Bernard, były prefekt misji pod biegunem północnym. 1896. *Misje Katolickie*, 15(4), 112.
- Przez pola misyjne. Europa. Islandia. 1926. *Misje Katolickie* 45(11), 521.
- Przez pola misyjne. Europa. Islandia. 1929. *Misje Katolickie*, 48(10), 474.
- Przez pola misyjne. Islandia. 1936. *Misje Katolickie*, 55(5), 152.
- Svensson, J. 1914-1915. Zasypany w śnieżnej zamieci. *Misje Katolickie*, 32/33(10), 278-282.
- Svensson, J. 1914-1915. Zasypany w śnieżnej zamieci (ciąg dalszy). *Misje Katolickie*, 32/33(11), 308-309.
- Svensson, J. 1914-1915. Zasypany w śnieżnej zamieci (dokończenie). *Misje Katolickie*, 32/33(12), 327-330.
- Svensson, J. 1916. Nonni i Manni – dwaj islandzcy chłopcy. *Misje Katolickie*, 34(11), 217-223.
- Wiadomości bieżące z misji. Europa-Dania i Islandia. Postępy katolicyzmu. 1907. *Misje Katolickie*, 26(6), 169.
- Wiadomości bieżące z misji. Europa-Islandia. 1896. *Misje Katolickie* 15(3), 82.
- Wiadomości bieżące z misji. Islandia. 1895. *Misje Katolickie*, 14(11), 305-306.
- Wiadomości bieżące z misji. Islandia. 1896. *Misje Katolickie*, 15(1), 25. Wiadomości bieżące z misji. Misja w Islandii. 1896. *Misje Katolickie*, 15(7), 194.